

ULISA: Uluslararası Çalışmalar Dergisi Journal of International Studies

Cilt 7, Sayı 2 - Volume 7, Number 2

Güngör ŞAHİN* Soner ERUÇAR**

* Doç. Dr.; Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Milli Savunma Üniversitesi, Ankara, Türkiye; gsahin@msu.edu.tr; 0000-0001-6296-8568.

** Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, Milli Savunma Üniversitesi, Ankara, Türkiye; erucarsoner@gmail.com; 0000-0002-7146-1790.

Hava Hakimiyet Teorisi Kapsamında Çin Ve Tayvan Hava Kuvvetlerinin Değerlendirilmesi

Çin Halk Cumhuriyeti-Tayvan ilişkileri küresel ölçekte önemli güvenlik konuları arasında yer almaktadır. Çalışma, Tayvan'ın taşıdığı önem ile Hava Hakimiyeti Teorisi kapsamında Tayvan'a yönelik olası bir askeri operasyonda Çin Hava Kuvvetleri'nin rolünün ve etkisinin ne olacağını incelemeyi amaçlamıştır. Makale, Çin Hava Kuvvetleri'nin gelecekte olası diğer askeri eylemlerde ortaya koyabileceği yetenek ve yetkinlikleri anlamak açısından önemlidir. Potansiyel eksikliklerini tamamlamaya veya bunlara çözüm bulmaya çalışan Tayvan'ın tüm dünyadaki savunma sanayii üreticileri için önemli bir pazar potansiyeline sahip olduğu, insansız sistemlerin hava kuvvetleri için kritik bir rol oynayacağı anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hava Hakimiyet Teorisi, Jeostrateji, Çin, Tayvan, Güvenlik.

Evaluation of the China and Taiwan Air Force's in the Context of Air Power Theory

People's Republic of China-Taiwan relations are among the important security issues on a global scale. The study aimed to examine importance of Taiwan and role/impact of the Chinese Air Force in a possible military operation against Taiwan within the scope of Air Power Theory. The article is important in terms of understanding the capabilities and competencies that the Chinese Air Force may reveal in other possible military actions in the future. It has been understood that Taiwan has an important market potential for defense industry manufacturers all over the world, and that unmanned systems will play a critical role for the air force.

Keywords: Airpower Theory, Geostrategy, China, Taiwan, Security.

Araştırma Makalesi | Original Article

Atıf: *Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2 (2023), ss. 71-86.

Citation: *Ulisa: Journal of International Studies*, Vol 7, No 2 (2023), pp. 71-86.

Başvuru 02.06.2023 Received | Kabul 29.12.2023 Accepted

Ulisa: Uluslararası Çalışmalar Dergisi, Uluslararası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (ULİSA) tarafından yayınlanmaktadır.
Ulisa: Journal of International Studies is published by the Institute for International Relations and Strategic Research (ULİSA).
E-ISSN:2602-3245 | <https://aybu.edu.tr/yulisa>

Hava Hakimiyet Teorisi Kapsamında Çin Ve Tayvan Hava Kuvvetlerinin Değerlendirilmesi

Güngör Şahin, Soner Eruçar

1. Giriş

Tayvan meselesi, onlarca yıldan beri özü itibariyle Çin Halk Cumhuriyeti karar alıcıları açısından hassas noktalardan biri olmaya devam etmektedir. Tayvan'ın askeri, ekonomik ve politik varlığına ek olarak Dünya Ticaret Örgütü, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği Forumu ve Asya Kalkınma Bankası gibi birçok uluslararası kuruluşun üyesi olması (U.S. Department of State, 2022) doğal olarak Çin yönetimi açısından Tayvan meselesine ilişkin politikaları daha da önemli kılmaktadır. Her ne kadar Çin makamlarınca Tayvan, Çin Halk Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak kabul edilse dahi (State Council of the People's Republic of China, 2022) Tayvan hükümetinin bu kararı kabul ettiğine dair olumlu herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Tayvan'ın taşıdığı bu büyük önem Pekin'in adaya yönelik geniş çaplı bir askeri operasyon yapma ihtimalini gündeme taşımaktadır. Silahlı kuvvetlerin rol alacağı bu operasyonlarda Tayvan'ın bir ada ülkesi olması sebebiyle deniz ve hava unsurları ayrı bir kritik önem arz etmektedir. Bu anlamda hava kuvvetlerinin gelişimi, değişimi ve geleceğini incelemek mühimdir. Bu bilgiler ışığında çalışmanın genel çerçevesini Tayvan ve Çin Halk Cumhuriyeti hava askeri unsurlarının Hava Hakimiyet Teorisi kapsamında incelenip kıyaslanması ile değerlendirilmesi oluşturacaktır. Ek olarak bu kıyaslamaların ışık tutabileceği yegâne gelişmelerden biri olabilecek Tayvan topraklarının Çin'e ait unsurlarca işgalinin elde edilen bilgiler ışığında incelenmesi ise çalışmanın özel çerçevesini oluşturacaktır.

Tarihsel perspektiften bakıldığında özellikle İkinci Dünya Savaşı esnasında Japonya'ya atom bombası atma operasyonlarının ABD Hava Kuvvetlerine ait bombardıman uçaklarınca gerçekleştirilmesi veya savaş sürecinde birçok şehre yapılan hava bombardıman faaliyetleri, düşman stratejik noktalarına gerçekleştirdikleri saldırılar ile muharebe gidişatında hava unsurlarının kritik role sahip olduklarını ortaya çıkarmıştır. Bu noktada çalışmanın amacı, temelde Tayvan'ın Çin'e bağlı olup olmadığı konusunda şekillenen anlaşmazlık atmosferinin gölgesinde, Tayvan'a yapılacak potansiyel bir askeri operasyonda Çin Hava Kuvvetleri unsurlarının; önemini, etkisini, yetkinliğini, alabileceği rolleri ve potansiyelini Hava Hakimiyet Teorisi çerçevesinde incelemektir.

Makalede cevap bulunmaya çalışılan başlıca araştırma soruları; Hava Hakimiyet Teorisi günümüz muharebe denklemlerinde ne tür bir önem taşımaktadır ve Çin ile Tayvan muharip unsurlarını inceleme konusunda ne tür katkılar sunabilmektedir? Tayvan'ın önemi ile Tayvan işgali senaryosundan hareketle iki ülkeye ait Hava kuvvetlerinin durumu ve diğer aktörlerin etkileşimi nasıl değerlendirilmiştir? Çin ve Tayvan hava kuvvetlerinin günümüzde ve yakın gelecekte beklenen güç veya caydırıcılık seviyesi ne düzeydedir? şeklindedir.

Makale, *Çin Silahlı Kuvvetleri tarafından gerçekleştirilen olası bir Tayvan işgali senaryosunda Çin Hava Kuvvetleri unsurlarının gerek insanlı gerekse de insansız sistemler aracılığıyla Tayvan'da yer alan enerji santralleri, demiryolları, otobanlar, askeri hizmete ait veya askeri amaçlı kullanılacak noktalar ve haberleşme altyapı sistemleri gibi her tür kritik pozisyonun yok edilmesine ek olarak kara ve deniz kuvvet unsurlarına gözlem-hedef takip desteği sunarak operasyonun başarıyla icra edilmesinde hava kuvvetlerinin hayati rol oynayacağını ve hava üstünlüğüne işgal kuvvetlerinin sahip olması şartıyla operasyonun Çin tarafı açısından daha az kayıpla hızlıca ve başarıyla bitirilebileceği hipotezini savunmaktadır.*

Konunun önemi, ekonomik alanlara ek olarak askeri alanlarda da hızlı gelişmeler kaydeden Çin'in askeri hava unsurlarına odaklanarak Tayvan özelinde yapılacak olası bir askeri operasyonun Çin açısından başarıyla tamamlanmasının nasıl sonuçları olabileceğinin anlaşılması ve böylece Çin hava kuvvetlerinin gelecekte muhtemel başka askeri operasyonlardaki etkinliklerinin daha iyi öngörülebilmesini sağlama temelinde yatmaktadır.

Türkiye'de Çin Halk Cumhuriyeti ile ilgili yapılan çalışmalarda, genel olarak Kuşak ve Yol Girişimi ile Uygur meselesinin aralarında yer aldığı ekonomi veya politika odaklı konuların ortaya konulduğu görülmektedir. Askeri gelişmelere dair kapsamlı çalışmaların ortaya konulmaması, gelecekte Çin'in doğrudan veya dolaylı olarak dâhil olacağı askeri operasyonları veya bu operasyonların etkilerini anlamlandırma konusunda boşluğun ortaya çıkmasına neden olabilecektir. Bu noktada çalışmada gerçekleştirilen hava kuvvetlerinin bir işgal senaryosu üzerinden incelenmesi kuvvet kabiliyetlerinin yetkinliğini anlama, gelecekteki yönelimlerin ve caydırıcılık düzeylerinin tespit edilebilmesi konularda hissedilen ihtiyaca cevap olacaktır. Makale çalışmasının özgün değeri esasen bu boşluğu doldurmayı hedeflemesinden kaynaklanmaktadır.

Çalışmanın teorik çerçevesinde yüksek değere sahip düşman bölgelerinin dost hava unsurlarınca imha edilmesini ve bu sayede klasik kara ve deniz savaşlarındaki uzun süreli, yüksek maliyetli ve çokça can kaybına sebep olan mücadelelere gerek olmadan düşmanın yenilebileceğini savunan *Hava Hakimiyet Teorisi'*nden faydalanılmıştır. Teori incelemesinden sonra Tayvan ve Çin arasındaki gerilim atmosferine değinilmiş ve ardından iki ülkenin de hava kuvvetleri incelenmiştir. Hava kuvvetleri ile ilgili istenilen bilgilere ulaşmak için başta Çin, Tayvan ve ABD olmak üzere devletlerin resmi makamlarından paylaşılan veriler değerlendirilmiştir. Bu bağlamda öncelikle çalışmanın teorik altyapısını sunmak amacıyla Giulio Douhet, Hugh Trenchard ve General William Mitchell gibi önemli isimlerin hava hakimiyet teorisine katkıları incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Sonraki kısımlarda iki ülkenin hava kuvvetlerinin değerlendirilmesi ve incelenmesi adına hem devlet kurumları hem de önde gelen araştırma kurumlarının çalışmaları incelenmiştir. Bu bağlamda ABD Savunma Bakanlığı'nca yayınlanan *"Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2022"* başlıklı rapor, Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi tarafından yayınlanan *"China's National Defense in the New Era"* gibi belgelere ek olarak CSIS gibi araştırma kurumların *"The First Battle of the Next War: Wargaming a Chinese Invasion of Taiwan"* isimli rapor ve araştırmalarına yer verilmiştir. Çalışmada nitel araştırma metodolojisi kullanılmış ve literatür taraması, içerik analizi ile grafik yorumlama bilimsel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır.

Makale giriş ve sonuç hariç olmak üzere altı ana başlıktan oluşmaktadır. Teorik altyapı ve bilginin verilmeye çalışıldığı "Teorik Çerçeve Kapsamında Hava Hakimiyet Teorisi" başlıklı kısımda hava hakimiyet teorisinin geliştirilmesinde kimlerin öne çıktığı, teorisinin neyi öne sürdüğü, tarihçesi ve günümüze olan yansımaları incelenmiştir. "Tayvan ve Tayvan'ın Bağımsızlığı ile Çin Halk Cumhuriyeti Açısından Önemi" başlıklı ikinci kısımda Tayvan meselesinin başta Çin yönetimi olmak üzere gerek bölgesel gerek küresel ölçekte ne derece önem taşıdığı, buradan hareketle askeri bir harekâtın neden beklenebilir olduğu değerlendirilmiştir. Tayvan'ın önemini inceledikten sonra "Jeostrateji Kavramı ve İşgal Senaryosu Açısından Önemi Nedir?" başlıklı üçüncü kısımda çalışmaya başka bir bakış açısı sunması açısından önem arz eden jeostrateji kavramı ile gerçekleşebilme ihtimali incelenen işgal senaryosuna nasıl bir katkıda bulunduğu incelenmiştir. Makalenin "Çin Halk Kurtuluş Ordusu (HKO) Hava Kuvvetleri" olan dördüncü kısımda Çin Halk Cumhuriyeti'nin silahlı kuvvetleri olan Halk Kurtuluş Ordusu bünyesindeki hava kuvvetleri biriminin incelenmesi amaçlanmıştır. Buradan edinilen bilgiler ışığında muharebe ortamında üstleneceği veya oynayacağı roller incelenmiştir. Beşinci kısım olan "Tayvan Hava Kuvvetleri" başlığında tıpkı Çin Hava Kuvvetleri'nin incelenmesi ve muharebe ortamında değerlendirilmesi gibi Tayvan Hava Kuvvetleri ile muharebe atmosferinde üstleneceği veya oynayacağı roller incelenmiştir. Son kısım olan "Tayvan İşgali Senaryosu Üzerinden Hava Kuvvetlerinin Kıyaslamaları" başlıklı kısımda daha önceki bütün bölümlerden elde edilen bilgilerden hareketle gerek iki ülke harici muharebe dâhil olması muhtemel unsurlar gerekse de sadece iki devlete ait kuvvetlerin çatışma içerisinde yer alması durumunda hava kuvvetlerinin karşılaştırmaları olarak incelemeleri gerçekleştirilmiştir.

2. Teorik Çerçeve Kapsamında Hava Hakimiyet Teorisi

1903 yılında Wright kardeşlerin ilk uçuşlarını gerçekleştirmelerinden kısa bir süre sonra uçaklar askeri operasyonlarda görev almış ve ilk uçuşun üzerinden 10 yıl bile geçmeden muharebe aracı olarak kullanımları ilk defa 1911 tarihli Trablusgarp Savaşında gerçekleşmiştir (Selim, 2015, s. 54). Birkaç yıl sonra patlak veren 1. Dünya Savaşı'nda ise hava araçları daha sistematik ve etkili harp unsurları olarak sahneye çıkmıştır. Bu hızlı gelişmeye sebep olan nedenlerin kökenleri 1. Dünya Savaşı'na kadar uzanmaktadır. Savaş sürecinde hava kuvvetlerini daha etkin kullanma fikrinin arkasında cephe savaşlarında kilitlenen ve on binlerce askerin hayatına mâl olan harp çıkmazını açmak için karar alıcıların (tıpkı tankların etkin bir şekilde kullanılmasında olduğu gibi) iddialı fikirleri daha ihtiyatlı ve ciddi şekilde incelemeye meyilli olması yatmaktaydı. Bu noktada, savaş zamanında Birleşik Krallık ordusunda subay olarak görev alan J. F. C. Fuller ve B. H. Liddell Hart hava kuvvetlerinin güvenilirliğini pekiştiren, hava gücüne odaklanan yeni bir savaş teorisi hayal etmeleri öne çıkmaktadır. Fuller açıkladığı ifadelerin birinde: "Uçak, sahip olduğumuz en hareketli silah olduğundan, geleceğin baskın saldırı kolu olmaya mahkûmdur." demiş, Liddell Hart ise Fuller'in ifadesini daha da ileriye götürerek, "Uçaklar, düşman hükümetini, endüstrisini ve halkını koruyan ordunun üzerinden atlamamızı ve böylece doğrudan ve anında karşıt irade ve politikanın merkezine saldırmamızı sağlamaktadır" demiştir (Meilinger, 2018).

İtalyan General ve hava teorisyeni Giulio Douhet (1869-1930), Hava Hakimiyet Teorisine ilişkin ilk çalışmaları ortaya koyanlardan birisidir. Uçakların neredeyse her tür hız, yön ve yükseklikte yol alabileceğine işaret ederek hareket ve yön faaliyetleri açısından diğer platformlara nazaran bağımsız olduğunu dile getiren Douhet'in fikirleri şöyle özetlenebilir:

- Hava gücünün doğru kullanımı için bağımsız bir hava kuvveti gereklidir.
- Saldırı operasyonları için hava komutasını fethetmek zafere eşittir. Hava hakimiyetinden vazgeçmek kesin bir yenilgiye eşittir.
- Düşmanın hayati önem taşıyan sanayi, ulaşım ve nüfus merkezleri kritik hedeflerdir. Takiben sonrası halk ayaklanması ve müteakip hükümet başarısızlığının anahtarıdır.
- Patlayıcı, yangın çıkarıcı ve gaz bombaları da dâhil olmak üzere yeterli miktarda bombardıman yapan savaş uçakları, her zaman savunmaları delip geçerek hava savunmasını değersiz hale getirecektir (United States Army Command and General Staff College, 2011, s. 7-10). Birleşik Krallık Hava Kuvvetleri'nin kurucu babası olarak bilinen Hugh Trenchard (Royal Air Force, 2020) hava kuvvetlerinin düşman kara ve donanma unsurlarına takılmadan düşman savaş çabasınının (war effort) sağlandığı üretim, taşıma ve iletişim merkezlerine saldırabileceğini görmüş ve bir sonraki savaşta tarafların en uygun gördükleri hedefleri bombalamak için uçaklarını çekinmeden göndereceklerine dair en ufak bir şüphenin olmadığını ifade etmiştir (Biddle, 2019, s. 17).

Bir diğer önemli isim olan Amerikalı General William Mitchell (1879- 1936) 1917'de Fransa'ya gitmiş ve savaşa Amerikan hava birliği katkısının yapılmasının önünü açan isim olmuştur. Hızla Tuğgeneral rütbesine yükselen ve Fransa'daki tüm Amerikan hava birimlerine komuta etme yetkisi kazanan Mitchell, sonralarında yaşanan çeşitli olaylar neticesinde ordudan atılmıştır. Kariyerinin geri kalanını ise bağımsız bir ABD Hava Kuvvetleri'nin ve hava gücünün tesis edilmesi yolunda çalışarak tamamlamıştır. Öne çıkan açıklamalarında olası bir muharebede taraflar arasındaki hava üstünlüğünün kime ait olduğunun rakip hava kuvvetleri arasındaki bir savaş sonucu belirleneceği ve üstünlüğü kazananın düşman ülke üzerinde özgürce hareket edebileceğini ifade etmiştir. Ek olarak hava gücü tehdidinin çok yüksek olacağını, dolayısıyla bu durumun bir devleti savaşa girme konusunda ya büyük bir kararsızlığa sürükleyeceği ya da savaşı girmiş olmanın çatışmayı daha hızlı ve keskin bir şekilde bitireceğini belirtmiştir. Muharebenin hızlıca bitirilmesinin ise can ve hazine kaybını azaltacağından dolayı medeniyete gözle görülür bir fayda sağlayacağına işaret etmiştir (Biddle, 2019, s. 18-20).

Savaş arası dönemin önemli gelişmelerinden bir tanesi ABD Hava Kuvvetleri Taktik Okulu (Air Corps Tactical School, ACTS) bünyesinde Amerikan stratejik bombardıman doktrininin gelişmesi olarak gösterilebilir. Doktrinin gelişmesinde Billy Mitchell kadar Albay Edgar Gorrell'in de önemli katkıları olmuştur. Gerrell için stratejik bombardımanın hedefi, iletişim hatları ve ticaret merkezlerine havadan ciddi sayıda bombardıman yaparak bir ordunun sahadaki varlığını korumak için muhtaç olduğu destek malzemelerini ortadan kaldırmak şeklindedir (Fadok, 1995, s. 3).

Birinci Dünya Savaşı'nda uçakların sahip olduğu potansiyelin farkına varan devletler iki savaş arası dönemde yaptıkları hazırlıkların çıktılarını İkinci Dünya Savaşı süresince sergilemişlerdir. Örneğin Alman askeri unsurları, Wehrmacht and Luftwaffe, modern muharebe araçları üzerine doktrinsel çalışmalarını sağlamlaştırarak İkinci Dünya Savaşı'nda kısa bir süre bile olsa yenilmez bir kuvvet şeklinde ortaya çıkmışlar, buna en net örneklerden birisi olan 1939-1940 yıllarındaki "Blitzkrieg" harekâtları zırhlı kuvvetler ve hava unsurlarının efektif-bir bütün içinde uygulanışının timsali olarak kendisini göstermişlerdir. Öte yandan Alman kuvvetlerinin karşısında yer alan Birleşik Krallık Hava Kuvvetleri ise ülke savunması ve stratejik bombardıman faaliyetlerine odaklandığı için hava-kara faaliyetleri nispeten göz ardı edilmiştir. Ancak savaşın ilerleyen süreçlerinde müttefik kuvvetler harp sahasında kara-hava işbirliğine ilişkin operasyonları hızlıca uygulamaya koymuşlardır (Biddle, 2010, s. 287).

Bir diğer nokta ise uçaklar ile alan bombardımanı taktiğinin II. Dünya Savaşı'nda Müttefikler tarafından Almanya ve Japonya'ya karşı yoğun bir şekilde kullanılması, ancak operasyonların umulan şekilde Japonya'yı veya Almanya'yı teslim olmaya zorlayamamasıdır. Burada Mihver kuvvetlerinin beklenenden daha fazla zorluğa göğüs gerebileceği gözden kaçmışa benzemektedir. Bu durumun nedeni bazı araştırmacılara göre milliyetçiliğin gücünün yeteri kadar ciddiye alınmaması veya bombardıman uçaklarının kabiliyetlerinin olduğundan daha fazla abartılıyor olması olarak gösterilmiştir (Gurantz, 2022, s. 125).

Ayrıca 2. Dünya Savaşı'na tekrar bakıldığında bombardıman faaliyetlerine ilişkin gelişmeler öne çıkmaktadır. Birleşik Krallık Hava Kuvvetleri (Royal Air Force, RAF), bombardıman faaliyetlerinde karşılaştığı yoğun savunma hattını geçmek için operasyonları gece yapma kararı alması, ancak gece düzenlenen operasyonların kayıpları azalttığı gibi operasyonun etkililik derecesini de azaltması dikkat çekmiştir. Hatta 1941 tarihli bir raporda bombardıman ekiplerinin yalnızca %22'sinin hedeflerin yaklaşık 8 km yakınına vurabildiğini göstermiştir. Operasyon, savunma kuvvetlerinin daha güçlü olduğu Ruhr bölgesi gibi yerlerde %7 başarı oranına kadar düşüş göstermiştir. Bu durum bombardıman operasyonlarında RAF'ı hava radarı gibi elektronik seyrüsefer ekipmanlarını geliştirerek kullanmaya veya daha fazla sayıda uçak-mürettebat görevlendirmeye itmiştir (Werrell, 1986, s. 704).

İkinci Dünya Savaşı'nın en önemli olaylarından biri olan Hiroşima ve Nagazaki'nin uçaktan atılan atom bombalarıyla vurulması, hava kuvvetlerinin muharebe sahasındaki etkisine yeni bir anlam getirmiştir. Bu gelişmeye takiben, tek bir bombardıman uçağından bırakılan bomba ile şehirlerin neredeyse tamamen yok olacak derecede büyük ve kalıcı hasarlara uğrayabileceğinin anlaşılması Soğuk Savaş atmosferinin temel dinamiklerinden birisi olmuştur. Her ne kadar ilerleyen süreçte kıtalararası balistik füze sistemleri stratejik bombardıman uçaklarının nükleer silah taşıma kabiliyeti açısından rollerini belli derecede gölgede bırakmış bile olsa konvensiyonel muharebeler açısından bombardıman uçakları önemini koruyan unsurlar olarak kalmışlardır. Örneğin Kore Savaşında Amerikan bombardıman uçakları Kuzey Kore endüstri tesislerine ve takiben şehirlere saldırı düzenlemişlerdir. Hatta 1951 yılının başlarında Pyongyang'a yapılan saldırılar sonucu şehrin %35'lik kısmı yanmış ve ciddi hasar görmüştür. Sonraları ülkenin genelindeki ufak yerleşim yerleri ve hidroelektrik santralleri de Amerikan bombardıman uçaklarının hedefleri arasında yer almıştır (Biddle, 2010, s. 293).

Günümüze yaklaşıldığında 2001 yılında ABD'nin terörle mücadele amacıyla başlattığı operasyonlar ve 2020 yılında Azerbaycan ve Ermenistan arasında gerçekleşen ve Azerbaycan zaferiyle sonuçlanan 2. Karabağ Savaşı gibi gelişmeler hava kuvvetlerinin muharebe ortamında ne

tür kritik roller oynayabileceğini göstermiştir. 2. Karabağ Savaşı incelendiğinde muharebe ortamının çeşitli türlerde eski veya gelişmiş füze savunma & saldırı platformlarına sahip olduğu görülmektedir. Türk, Rus ve İsrail menşeli insansız hava araçları hem topçu hem de genel saldırı faaliyetlerini desteklemede etkili şekilde kullanıldılar. İnsansız hava araçları ile dolanan mühimmat saldırıları, T-72 tankları ve gelişmiş S-300 hava savunma sistemleri dâhil olmak üzere kara birimlerini imha edebilmiştir. Çatışmada bu tür çeşitli silahların kullanması modern savaşların artan füze, insansız hava aracı ve topçu yelpazesini nasıl kullanacağı konusunda önemli bilgi kazanımı sağlamıştır (Center for Strategic and International Studies, 2020). Bir başka örnek olarak ABD'nin 11 Eylül 2001 saldırısına karşı başlattığı *Operation Enduring Freedom (Kalıcı Özgürlük Operasyonu)* özelinde hava kuvvetleri yine kendisini göstermiştir. Burada ABD kuvvetleri Taliban ve El-Kaide ile mücadelelerinde müttefiklerini desteklemek adına özel kuvvetler ve Müşterek Nihai Saldırı Kontrolcüsü (Joint Terminal Attack Controllers, JTACs) birimlerine bel bağladığından hava kuvvetleri hayati bir rol oynamıştır. Buradaki faaliyetler neticesinde ilk kayda değer kazanım Mezar-ı Şerif şehrinin 9 Kasım 2001 tarihinde ele geçirilmesiyle gelmiştir. Mezar-ı Şerif'i ele geçirme operasyonunda hava gücünün kullanılması, her ne kadar yeni dönem gerçeklikleri farklı olsa da o dönem içerisinde Taliban'ı yerinden etme faaliyetlerinde büyük bir atılım olarak kabul edilmiştir (Air Force Historical Support Division, <https://www.afhistory.af.mil/FAQs/Fact-Sheets/Article/458975>).

3. Tayvan ve Tayvan'ın Bağımsızlığı ile Çin Halk Cumhuriyeti Açısından Önemi

Tayvan veya Çin Cumhuriyeti (Republic of China, ROC); Doğu Çin Denizi'nin kuzeyi ile Güney Çin Denizi'nin güney bölgesinde yer almaktadır. Japonya, Çin Halk Cumhuriyeti ve Filipinler ile deniz sınırlarına sahip olan ve Çin Halk Cumhuriyeti'nden Tayvan Boğazı ile karasal bağlantı açısından ayrılmış bir ada devletidir. Yüzölçümü bakımından 36,188 km² alan ile Konya ilinin yüzölçümünden (38,257 km²) biraz daha ufak bir ülke olan Tayvan, resmi olarak *Formosa* adıyla bilinen ana ada ile Tayvan Boğazı'ndaki birkaç küçük ada ve adacıktan oluşur. 23,4 milyon kişilik (2021 verilerine göre) ülke nüfusunun büyük kısmı adanın deniz seviyesine daha yakın alçak bölgeleri veya ova kısımları ile batı ve kuzey sahilleri gibi bölgelerinde ikamet etmektedir. Zira 3 bin metreden yüksek 260'tan fazla dağa sahip olan Tayvan, dünyanın yüksek irtifalı dağ yoğunluğunun en yüksek oranda olduğu ülkelerden birisi konumundadır (Nations Online, <https://www.nationsonline.org/oneworld/map/taiwan-map.htm>).

Şekil 1: Tayvan Haritası

Kaynak: Nations Online Project internet sitesindeki "Map of Taiwan" başlıklı çalışmadan alınmıştır.

Tayvan'ı coğrafi açıdan inceledikten sonra yakın tarihsel geçmişi bakımından da incelemek önemlidir. 1949 yılında Mao Zedong liderliğinde Çin Komünist Partisi'nin anakarada hakimiyeti sağlaması sonucu Tayvan'a geri çekilen Çin Milliyetçi Partisi (Kuomintang), 70 yılı aşkın süredir bölgedeki önemli aktörlerden biri olmaya devam etmektedir. Tayvan'ın bölge dinamikleri açısından önemine verebilecek en büyük örnekler arasında Tayvan'ın bağımsızlığı veya Çin Halk Cumhuriyeti'ne (ÇHC) bağlanması hususunun Çinli karar alıcıları on yıllardır uğraştıran başlıca politik problemler arasında yer alması gösterilebilir. Bugüne gelindiğinde ise Tayvan ABD başta olmak üzere batı devletlerinin ÇHC'ye karşı oluşturduğu veya oluşturmak istediği politikalar arasında kritik rolünü korumaya devam etmektedir. Tayvan'ın ÇHC için önemini ve politikalarını nasıl şekillendirdiğine daha detaylı değinmek için birkaç başlık örnek verilebilir. Bunlar;

• Tek Çin Politikası:

Çin resmi makamlarınca "one-China principle" şeklinde ifade edilen politika uluslararası bir mesaj taşımaktadır. ÇHC Dışişleri Bakanlığı resmi internet sayfasında 02.08.2022 tarihinde yayınlanan açıklama konuyu özetler niteliktedir:

"Dünyada yalnızca tek bir Çin vardır, Tayvan Çin topraklarının ayrılmaz bir parçasıdır ve Çin Halk Cumhuriyeti Hükümeti tüm Çin'i temsil eden tek yasal hükümettir. Bu, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1971 tarihli 2758 sayılı kararı tarafından açıkça kabul edilmiştir. 1949'da Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan bu yana 181 ülke, tek Çin ilkesi temelinde Çin ile diplomatik ilişkiler kurmuştur. Tek Çin ilkesi, uluslararası toplumun evrensel bir uzlaşması ve uluslararası ilişkilerde temel bir normdur" (Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China, 2022).

Bu bağlamda Tayvan'ı anakaraya ait bir parça olarak kabul eden ÇHC yönetimi aksi yöndeki her türdeki faaliyete karşı olduklarını açıkça belirtmiştir. Yani, Çin yönetimi açısından bu türdeki faaliyetler devlet egemenliğine yönelik birer güvenlik tehdidi olarak algılanmaktadır.

- Ekonomik Nedenler:

Tayvan, 2020 yılında gerçekleştirdiği ihracatlarının %43,9'nu (345,2 milyar dolar) ve aynı yıl içerisindeki ithalatlarının %22,7 (285,8 milyar dolar) kadarlık bir kısmını ÇHC ile gerçekleştirmiştir. Aralık 2021'de ise Tayvan, 548 milyar dolarla dünyanın en büyük altıncı döviz rezervine sahip ülkesi konumunda ve 424 metrik ton varlıkla altın rezervlerinde on birinci sırada yer almıştır (International Trade Administration, 2022). Yakın coğrafyası da göz önüne alındığında Tayvan, küresel/bölgesel açıdan önemli ekonomik aktörler arasında yer almaktadır.

- Stratejik Konum:

Tayvan, coğrafi konumu nedeniyle hayati bir stratejik öneme sahiptir. Kuzeyde Japonya ve güneyde Filipinler ile birlikte Tayvan, Çin kıyılarında ülkenin Pasifik Okyanusu'na erişimini engelleyen "ilk adalar zincirinin" (first island chain) bir parçası konumundadır. Tayvan'ın Çin tarafından işgali Pekin'e Pasifik'te serbest bir hareket alanı sağlamaya ek olarak Çin askeri uçaklarının, gemilerinin ve uzun menzilli füzelerinin Guam ve hatta Hawaii gibi ABD topraklarını tehdit edebilecek seviyeye getirebilir (Foreign Policy, 2020).

- Diplomatik Bağlar:

Toplamda 175 ülke ve bölgenin Tayvan pasaportu sahiplerine vizesiz (visa-free), iniş vizesi veya e-vize ayrıcalıkları tanımaktadır. Buna ek olarak Avustralya, Kanada, Avrupa Birliği ülkeleri, Japonya, Yeni Zelanda ve Birleşik Krallık gibi ülkeler ile Tayvan arasında yüksek seviye yakın ilişki dinamikleri geliştirilmiştir (Government Portal of Republic of China, https://www.taiwan.gov.tw/content_5.php).

Yukarıdaki bilgiler de göz önüne alındığında tarihsel, ekonomik ve diplomatik arka planıyla birlikte Tayvan'ın ÇHC'den bağımsız bir devlet olarak varlığını sürdürmesi Çin Komünist Partisi yönetiminin geleceğe dair planlarında can alıcı bir pürüz olarak gözükmektedir. Günümüzde bu politik problem, ÇHC'nin ekonomik kalkınma faaliyetlerine ek olarak son yıllarda ciddi askeri atılımlar yapması sebebiyle adaya yönelik bir işgal operasyonunun düşük ihtimali bile olsa imkânsız olmadığını düşündürmektedir. Bu sebeple iki ülkenin askeri kuvvetlerinin incelik kıyaslanması ve bunun olası bir "Tayvan işgali" senaryosu üzerinden değerlendirilmesi önemlidir.

4. Jeostrateji Kavramı ve İşgal Senaryosu Açısından Önemi Nedir?

Bir devletin dış politikasının coğrafi yönü olan jeostrateji, devletin askeri gücünü yansıtarak ve diplomatik faaliyeti yönlendirerek çalışmalarını/uğraşlarını nerede yoğunlaştırdığını ortaya koyan bir kavram olarak ifade edilebilir. Temelde devletlerin sınırlı kaynaklara sahip olmasından hareketle isteseler dahi her yönü veya tarafı kapsayabilecek bir dış politika yürütemeyecekleri, bunun yerine askeri ve siyasi olarak dünyanın belirli bölgelerine odaklanmaları gerektiği varsayımına dayanmaktadır. Bu bağlamda bir devletin dış politika hamlesini tanımlayarak motivasyonlar veya karar verme süreçleriyle ilgilenmeyen jeostrateji konseptinden hareketle bir devletin ideolojik sebepler, çıkar grupları veya sadece liderlerin kaprisi nedeniyle bir yere güç yansıtabileceği/uygulayabileceği söylenebilir. Aynı zamanda jeostrateji, bürokratik süreçleri veya yönetimdeki değişimleri takiben aylar ve hatta haftalar içerisinde hızlıca değişim gösterebilir. (Grygiel, 2006, s. 22-23).

Bu hızlı değişime bir örnek olarak 1971 yılında BM kararları neticesinde resmi olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin Tayvan yerine tanınması gösterilebilir. Dönemin şartları, gereklilikleri ve aktörlerin uluslararası arenadaki yerleri göz önüne alındığında Tayvan'ın adaya çekilmesinin üzerinden geçen 20 yıl içerisinde uluslararası sistem genelinde ciddi bir değişim yaşandığı aşikârdır. Öte yandan o günden bugüne geçen yıllar içerisinde Tayvan politik, ekonomik ve stratejik önemini asla kaybetmemiştir. Çin faaliyetlerine yönelik bölgede bir "karşıt aktör" rolünü

üstlenen Japonya ve Avustralya gibi ülkelerin yanında Tayvan, Çin'in bölgesel ve küresel kuvvet yönetimi açısından kritik bir rol üstlenmeye devam etmektedir. Zira Çin'in önündeki "Tayvan denklemini" sağlıklı bir şekilde geride bırakmadan daha uzak lokasyonlara kalıcı ve başarılı politikalar uygulayabilmesi büyük bir soru işareti olarak gözükmektedir. Bir diğer açıdan bu sorunu çözmede genel olarak barışçıl ve diplomatik faaliyetleri izlediğini ifade eden Çin yönetiminin askeri teknolojik gelişmelere/iyileştirmelere yönelik çalışmaları, Tayvan'ın bu çalışmaları kendi egemenliğine bir tehdit olarak algılamasına sebep olmakta ve bu da "barışçıl Çin yükselişi" algısını politik ve medyatik düzlemde zedelemektedir. Tayvan meselesini barışçıl yollardan aşmaya yönelik girişimlerin başarısız olması veya Çin politik tutumunun değişmesi adaya yönelik bir askeri müdahalenin ortaya çıkmasını ihtimaller içerisinde dâhil etmektedir.

Bu noktada Tayvan'ın askeri anlamdaki en büyük güvencesi Çin faaliyetlerini tedirgin bir şekilde takip eden ABD yönetiminin ve genel anlamda Batı ülkelerinin desteği olarak gözükmektedir. Zira adanın Çin askeri unsurlarınca kuşatma altına alınması Tayvan'a ait savunma unsurlarının lojistik ve muharebe faaliyetlerini ciddi oranda düşürecektir.

5. Çin Halk Kurtuluş Ordusu (HKO) Hava Kuvvetleri

Kuruluşu 1927 yılına ve tekrardan yapılandırılması Çin İç Savaşı'nın bitişi ile Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşuna takiben 1949 yılına uzanan Çin Halk Kurtuluş Ordusu, Çin Komünist Partisi'nin silahlı kanadı olarak öne çıkmaktadır. Kuvvet olarak takribi 2 milyon askerden oluşan HKO, yapısal anlamda Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri, Hava Kuvvetleri, Roket Kuvvetleri ile yardımcı kuvvet derecesinde (sub- service forces) olan Stratejik Destek Kuvvetleri ve Müşterek Lojistik Destek Kuvvetlerinden oluşmaktadır (Congressional Research Service, 2021, s. 7).

Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulduğu vakitleri izleyen yıllarda dünya siyasi ve uluslararası düzeninin sürüklendiği gergin Soğuk Savaş atmosferine ek olarak hem İkinci Dünya Savaşı hem de Çin İç Savaşı'nın bıraktığı derin yaraların mirasıyla yeniden şekillenen HKO, yeni devletin egemenliğini koruma konusunda bugün olduğu gibi geçmişte de kritik rol oynamaktadır. Ancak HKO'nun kuruluşunun üzerinden geçen 95 yılı aşkın sürede doğal olarak savaşın gerçekleştiği alanlar ve atmosfer ile rol alan unsurlar, araçlar, teknolojiler ve de ekipmanlar gibi birçok etken ciddi değişiklik göstermiştir. Özellikle son zamanlardaki muharebeler incelendiğinde sadece niceliksel üstünlüğe sahip olmanın zafer kazanmak için yeterli olmadığı, askeri kuvvetler arasındaki koordinasyona ek olarak gelişmiş insansız sistemler gibi ileri teknolojilerin etkili kullanılmasının da savaşların sonucunu belirlemedeki önemi anlaşılmıştır. Bu bağlamda Çin Silahlı Kuvvetleri, diğer kuvvet birimlerinde de yaptığı gibi, Hava Kuvvetleri ve genel manada hava askeri birimlerinin kabiliyet ve teknolojik üstünlüklerini artırma yolunda adımlar atmaktadır. Bu adımlara örnek olarak 5. Nesil çok-rollü avcı uçağı J-20 veya H-20 stratejik bombardıman uçağı gibi sistemlerin yanında WZ-8 ve GJ-11 insansız hava aracı sistemlerin geliştirilmeleri örnek verilebilir. Unutulmaması gereken bir diğer nokta, her ne kadar bu çalışmanın direkt inceleme odağında yer almasa bile, hâlihazırda HKO'nun niceliksel açıdan dünyanın en büyük donanmasına sahip olması (U.S. Department of Defence Report on Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, 2022, s. VI) türündeki harici gelişmelerin HKO'nun diğer tüm askeri kuvvetlerinin kabiliyetlerini de ciddi olarak etkilediğidir. Zira HKO Hava Kuvvetleri'nin gelecekte anakaradan uzakta icra edeceği olası operasyonlar açısından bakıldığında en kritik aktörler arasında şüphesiz ki HKO Deniz Kuvvetleri bünyesinde yer alan uçak gemileri gibi su üstü donanma gemileri yer alacaktır.

Söz konusu bu büyük projeler ve atılımları gerçekleştirmek için Çin savunma bütçesi 230 milyar dolar seviyesinde (Global Times, 2022) bir bütçeye ulaşmıştır ve gelecekte hızla büyümesi beklenmektedir. ABD makamlarının hem küresel gelişmeleri hem de Çin faaliyetlerini dengelemek amacıyla 23 Aralık 2022 tarihinde yaptığı açıklamada ise 2023 yılı ABD savunma bütçesinin 858 milyar dolar seviyesinde yüksek bir bütçe olacağı açıklanmıştır (The China Project, 2022). Bu nokta ulusal güvenlik için silahlı kuvvetlere ayrılacak bütçe ile iç ekonomik refah ve düzenin

korunması dengesini sağlama konusunda zorluk ortaya çıkarmaktadır. Çünkü bu “savunma bütçesi rekabeti” hususunun Soğuk Savaş döneminde SSCB’yi ABD karşısında zayıf düşürdüğü gibi Çin yönetimini de zayıf düşürme potansiyeli taşıdığına dikkat edilmesi gerekmektedir. Şu ana kadar Çinli karar alıcılar özellikle Batı devletleriyle ciddi bir askeri çatışma denkleminde kaçınmaya çalışmaktadırlar. Bu “çatışmasızlık” atmosferinin yanında Çin açısından kritik ulusal güvenlik meseleleri arasında yer alan Sincan, Tibet ve Tayvan meselelerinde kendi çıkarlarını korumak için caydırıcılığa sahip bir silahlı kuvvetler yapısının bulunulması da hayatidir. Bu aşamada hava kuvvetlerinin caydırıcılık konusunda en ciddi unsurlar arasında yer alan nükleer silahların kullanılmasındaki rolüne yönelik son zamanlarda çalışmalar yapılmaktadır.

Tarihsel açıdan bakıldığında 1945-1949 yılları arasında süren Çin İç Savaşı’ndan beri HKO: Kore Savaşı (1950-1953), Çin-Hindistan Savaşı (1962) ve Çin-Vietnam Savaşı’nda (1979) rol oynamış ve o günden bugüne büyük bir muharebe faaliyetine girişmemiştir (Congressional Research Service, 2021, s. 14). Ancak son zamanlardaki faaliyetleri yakından incelendiğinde orduya ciddi yatırımların yapıldığı görülmektedir. Bu bağlamda HKO’yu ve özellikle savaşa etkileri açısından Hava Kuvvetlerini incelemek genel strateji ve gelişmeleri daha iyi takip etmek adına önem arz etmektedir.

Çinli karar alıcılar, hava kuvvetlerinin yakın geçmişte olduğu gibi günümüz ve gelecek muharebe denklemlerindeki oyun değiştirici rolünün farkında olarak önemli çalışmalar gerçekleştirmektedir. Çin Hava Kuvvetleri ile Donanma Hava Kuvvetleri birimleri birlikte ele alındıklarında bölgedeki en büyük hava gücüne ve dünya sıralaması açısından üçüncü büyük hava gücüne sahip durumdadır. Eğitim uçakları ve insansız hava araçları hariç olmak üzere sahip olduğu 2800’e yakın (2250’ye yakını muharip hava aracı) ile Batıya ait hava kuvvetlerini yakalamakta ve yerli imkânlarla ürettiği uçaklara ek olarak çok sayıda türde insansız hava araçlarını bünyesine katmaktadır (U.S. Department of State Website “U.S. Relations With Taiwan”, 2022 s. VI, VII).

Taşıdığı veya üstlendiği görevler açısından Çin Hava Kuvvetleri, ülkenin ulusal çıkarları ve savunma gereksinimleri genişledikçe kara kuvvetlerine bölgesel hava savunması sağlayan geleneksel rolünden Çin’in kara sınırlarından daha uzak mesafelerde hem savunma hem de taarruzi hava operasyonlarını kapsayan daha geniş bir rolü üstlenmeye doğru evrilme göstermiştir (Congressional Research Service, 2021, s. 26). Çin yönetimi açısından hava kuvvetlerinin önemini anlamak adına Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Konseyi tarafından Haziran 2019 tarihinde yayınlanan “Yeni dönemde Çin Ulusal Güvenliği” başlıklı Beyaz Kitap (White Paper) belgesi önem arz etmektedir. Belgede hava kuvvetleri ile ilgili olarak;

“Hava ve uzay yeteneklerini entegre etmenin yanı sıra saldırı ve savunma operasyonlarını koordine etmenin stratejik gereklilikleri doğrultusunda HKO Hava Kuvvetleri görev tanımlamalarını bölgesel hava savunmadan hem saldırı hem de savunma operasyonlarına çevirmiş ve güçlü & modernize edilmiş bir hava kuvveti oluşturmak için stratejik erken uyarı, hava saldırıları, hava ve füze savunması, istihbarat/bilgi karşı- tedbir, havadan indirme operasyonları, stratejik projeksiyon ve entegre destek yeteneklerini geliştirmeyi hızlandırmaktadır. (State Council of the People’s Republic of China, China’s National Defense in the New Era 2022”

Şeklinde açıklamalara yer verilmiş, hava kuvvetlerinde amaçlanan değişim ve taşıdığı önem ifade edilmiştir.

Bütün modern hava kuvvetlerinde olduğu gibi HKO Hava Kuvvetleri de çeşitli görevlere odaklanmış hava araçlarından oluşmaktadır. Bu araçların bazıları düşman hava araçlarını önlemeye veya dost hava unsurlarını düşman hava taarruzlarına karşı koruma görevini üstlenirken bazıları ise düşman kara veya deniz hedeflerini etkisiz hale getirmeyi amaçlamaktadır.

Hava Kuvveti birimleri açısından insanlı ve insansız sistemlerin üstlendikleri roller günümüz şartlarında büyük farklılıklar göstermektedir. Örneğin muharebe bölge hava sahasını ve dost hava unsurlarını düşman hava araçlarına karşı koruma görevi insanlı gelişmiş hava araçları tarafından üstlenilmektedir. Aynı zamanda belirlenen hedeflerin ağır bombardıman faaliyetleri de yine insanlı hava araçlarıncı gerçekleştirilmektedir.

Diğer yandan insansız sistemler genel manada gözlem & istihbarat faaliyetlerinde kullanılsalar dahi düşman unsurlara saldırı kapsamında havadan karaya yapılan operasyonlarda kendilerini göstermiştir. Doğal olarak sistemlerin operasyon kabiliyet, tür ve kapsamlarının genişleme göstererek hava-hava muharebelerinde de kullanılması beklenebilir. Bu açıdan yüksek uzun ömürlü gözlem İHA'larının ve jet motorlu SİHA'ların hava kuvvetlerindeki oranının artacağı söylenebilir.

Bu bilgilerden hareketle HKO Hava Kuvvetleri'nin sahip olduğu çeşitli hava araçlarını incelemek günümüz ve yakın gelecek operasyon kabiliyetlerini öngörebilmek adına önem arz etmektedir.

HKO'nun insansız hava araçlarına dair teknolojik geçmişi ÇHC'nin kuruluşu ile yakın tarihlere, 1950'lere kadar uzanmaktadır. Çin insansız hava araçları serüveninin başlangıç noktasında Sovyetlerden ithal edilen bir grup La-17 hedef drone sisteminin alınması yer almaktadır. Ancak sonrasında çeşitli politik sebeplerin gölgesinde soğuyan Çin-Sovyet ilişkilerinin ardından Sovyetlerin askeri desteğinin geri çekilmesi Çin'i kendi hedef dron sistemini geliştirmeye yöneltmiştir. CK-1 (Chang Kong- 1) isimli bu sistem, Sovyet La-17'nin taklit ürünü niteliğinde bir hedef drone sistemi olarak öne çıkmıştır. 1960'larda ABD'ye ait AQM-34 Firebee insansız hava aracının Vietnam'da vurularak düşürülmesi sonrasında HKO bir başka önemli insansız hava aracını edinmiştir. Bu sayede AQM- 34, 1980'lerde tersine mühendislik ile WZ-5'in (Wu Zhen-5) üretilmesine ışık tutan önemli bir araç olmuştur (Hwang, 2020, s. 128).

Şekil 2: Airshow China 2022'den alınmış bir görsel, üst kısımda Wing Loong 3 İHA'sı görünmektedir

Kaynak: *Global Times*, 2022.

6. Tayvan Hava Kuvvetleri

Tayvan Hava Kuvvetleri, Çin Milliyetçi Hükümeti tarafından 1920 senesinde bağımsız bir kuvvet birimi olarak kurulmuş ve Çin-Japon (1937-1945) muharebeleri ile Çin İç Savaşı (1946-1948) tarihlerinde aktif olarak görev almıştır. Sonrasında Çin Halk Kurtuluş Ordusu kuvvetlerine karşı Milliyetçilerin sürdürdükleri savaşı kaybetmeleri sonrası 1948 yılında Tayvan adasına geri çekilmiş ve o günden bugüne varlığını korumaya devam etmektedir. (Air University, 2022)

Tayvan Silahlı Kuvvetleri bünyesinde 188 bin aktif görevli personel bulunmaktadır. Tayvan Milli Savunma Bakanlığı tarafından yapılan resmi açıklamalara göre yüzde 90'lık kısmı gönüllüler ile doldurulmuş ve buradan edilen tasarruf diğer harcama kalemlerine dağıtılmıştır. Çin'e kıyasla düşük sayılabilecek bu askeri kuvveti yapılandırmak ve caydırıcılığını artırmak adına Tayvan yönetimi savunma alımlarını artırma yolunda adımlar atmaktadır. Örneğin Tayvan savunma bütçesi 2022 yılında 16.89 milyar dolar olarak açıklanmıştır. (Global Security, 2023) Çin savunma bütçesinin Tayvan savunma bütçesine kıyasla çok daha yüksek bir seviyeye sahip olması doğal olarak Tayvan karar alıcılarını asimetrik önlemler almaya itmektedir. Asimetrik savaşa yönelik bu söz konusu çalışmalar veya girişimler elektronik harp geliştirmeleri, yüksek hızlı hayalet gemiler, kıyı konumlu mobil füze platformları, hızlı mayınlama ve mayın tarama, insansız hava sistemleri ile kritik altyapı korumalarını içermektedir. Aynı zamanda Tayvan yerli denizaltı programına önemli miktarda savunma harcaması ayırmış, mevcut F-16 savaş uçaklarını yükseltmiş ve donanmasını desteklemek için dört mayın gemisi üretmiştir. Tabi ki burada Tayvan'ın askeri bakımdan belki de en güvendiği aktörlerden birisi olarak ABD ile ilişkileri de öne çıkmaktadır. ABD, Tayvan'la İlişkiler Yasası (Taiwan Relations Act)¹ ile uyumlu olarak Tayvan'ın yeterli düzeyde kendini savunma kabiliyetini sürdürmesini sağlamak için savunma malzemeleri ve hizmetleri sağlamaktadır. 2019'dan 2021'e kadar ABD, Tayvan'a 66 F-16 Block 70 savaş uçağı, 108 M1A2T Abrams tankı, dört MQ-9 Reaper İHA'sı ve Patriot füze sistemi bileşenleri gibi sistemlerin yer aldığı yaklaşık 17 milyar dolarlık savunma ürünü satışı gerçekleştirmiştir. (U.S. Department of Defence Report on Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, 2022, s. 131- 132).

Tayvan ve Çin Hava Kuvvetleri'nin kıyası incelendiğinde Tayvan'ın Çin'e kıyasla personel sayısının azlığı öne çıkan noktalar arasında yer almaktadır. Bu Tayvan'ın sahada muharip unsur olarak insan personel görevlendirmesi ve savaşın kaçınılmaz bir gerçeği olarak bu personellerden bazılarının hayatını kaybetmesi Çin askeri kuvvetlerinin benzer bir kaybı yaşamasıyla aynı yıkıcı etkiye sahip olmayacaktır. Bu noktada aradaki insan gücü farkının kapatılmasında izlenebilecek en temel yol insansız sistemler, yapay zekâ ile siber teknolojiler gibi karşıt tarafla teknoloji temelinde sürdürülebilecek ve katma değeri yüksek rekabet hamleleri olarak ortaya çıkmaktadır. Çin Hava Kuvvetleri'nin aktif 395 bin kişilik personeline karşı Tayvan Hava Kuvvetleri'nin 35 bin kişiye sahip olması ve gemi sayısı bakımından da benzer oran farkına sahip olduğu hesaba katılırsa söz konusu husus kritik bir çarpan durumuna dönüşmektedir. (BBC, 2023) Tayvan'ın insansız hava araçlarına yönelik girişimleri hem ulusal hem de uluslararası alanda devam etmektedir. Örneğin yakın tarihli bir gelişme olarak, ABD Savunma Bakanlığı tarafından yapılan açıklamalarda, 1 Mayıs 2023 tarihinde yayınlanan bir sözleşme duyurusuna göre General Atomics Aeronautical Systems'in Tayvan için 217,6 milyon dolara civarındaki yabancı askeri satış sözleşmesi kapsamında dört adet MQ-9B SkyGuardian İHA'sı üreteceği, söz konusu projenin 2025 yılı Mayıs ayının başlarında tamamlanmasının beklendiği belirtilmektedir. (U.S. Department of Defense, 2023) ABD ile Tayvan arasındaki bu anlaşmadan hareketle Tayvan'ın ABD haricindeki Türkiye gibi diğer savunma sanayii üreticileri açısından önemli bir pazar potansiyeli taşıdığı ifade

¹ Congress.gov sitesinde yer aldığı şekliyle yasa temelde şunu ifade etmektedir: "Amerika Birleşik Devletleri'nin politikası olarak, Amerika Birleşik Devletleri halkı ile Tayvan ve Çin anakarasındaki insanlar arasında geniş, yakın ve dostça ticari, kültürel ve diğer ilişkileri korumak ve teşvik etmek, ayrıca Batı Pasifik bölgesindeki diğer tüm insanlarla ilişkileri geliştirmek açıklanır. Bölgedeki barış ve istikrarın Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi, güvenlik ve ekonomik çıkarlarına uygun olduğu ve uluslararası bir konu olduğu belirtilir."

edilebilir. Özellikle Türk İHA/SİHA sistemlerinin pazarın dikkatleri üzerinde toplayan ürünleri arasında yer aldığı düşünülürse gelecekte Tayvan ile Türkiye arasında savunma sanayii özelinde bir İHA/SİHA satışının gerçekleşmesi olasılıklar içerisinde.

Tabi bu noktada Çin tarafının politik ve ekonomik ciddi boykotlarıyla karşılaşma ihtimalinin bulunduğu da madalyonun diğer tarafıdır. Sırf Çin'in uygulayacağı caydırıcı girişimler sebebiyle Tayvan- Türkiye arasında savunma sanayii alanında kapsamlı bir ticaretin

gerçekleşmesi zor gözükmemektedir. Zira Çin özellikle ekonomi alanındaki vazgeçilmezliğini her geçen sürede artırmaya devam etmektedir. Çin'in diğer ülkelere kurduğu bu caydırıcılık çarpanı Tayvan Hava Kuvvetleri'nin durumunu zorlaştıran etkenler arasında yer almaktadır.

7. Tayvan İşgali Senaryosu Üzerinden Hava Kuvvetlerinin Kıyaslamaları

Çin'in savunma sanayii alanında ortaya koyduğu gelişmeler veya gerçekleştirdiği atılımlar doğal olarak askeri bir operasyonun olasılığını gündeme getirmektedir. Aynı zamanda Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı askeri operasyon ile birlikte Çin'in de uluslararası baskı veya yaptırımları göze alarak belirlediği hedeflere benzer bir faaliyet içerisine girmesi yine bu olasılığı kuvvetlendirmektedir. Tabi ki ne Tayvan Ukrayna ne de Çin Rusya'dır, ancak yüzeysel bir bakış açısının doğurduğu ve belki de Soğuk Savaş döneminin zihinlerde daha derinlere nüfuz ettirmesi sebebiyle işgalin "Batı" ile "Doğu" taraflarının çatışması şeklinde kabullenilmesi Çin'in Tayvan'a yönelik tutumlarını değerlendirmede de bir bakış açısı sunmaktadır.

İşgal senaryosu kapsamında iki ülkenin muharip hava unsurlarını niceliksel açıdan incelediğimizde Tayvan Hava Kuvvetleri'nin 110 adet F-16A/V ve 103 adet F-CK-1C uçaklarına sahip olduğu, Çin Hava Kuvvetleri'nin ise 315 adet J-11/16/Su-27/30/35 ile 235 adet J-10 uçaklarına sahip olduğu görülmektedir. (FlightGlobal, 2023) Burada Çin'in önemli kozlarından birisi olan J-20 tip hayalet uçağı ile sıklıkla değindiğimiz İHA teknolojileri alanındaki gelişmelerine dikkat edilmelidir. Çin makamlarının teknolojik üstünlüğü kenara atıp sırf nicel bir üstünlük ile ordusunu şekillendirmediği görülmektedir. Bu da dolayısı ile Tayvan'ın Çin faaliyetlerine karşı üstün gelebileceği nadir alanlardan birisi olan muharip unsur teknolojilerindeki üstünlük fırsatını geri kazanılması aşırı zor bir duruma sokmaktadır. İşgalin başlamasından sonraki ilk anları takiben Çin donanmasının adayı abluka altına alacağı ve adanın dünyanın geri kalanı ile bağlantısının sadece hava veya belki kuşatmadan aşırı içeriye bir şekilde sızmayı becerebilmiş su üstü yahut su altı platformlarla gerçekleşeceğinden hareketle hava üstünlüğünün hangi tarafın elinde olduğunun kritik olduğu ifade edilebilir. Zira Ukrayna'nın kaderiyle benzer olarak Tayvan'ın dışarıdan yardım almadan Çin'i yıldırabilmesi veya yavaşlatabilmesinin işgalin başlamasıyla birlikte her geçen gün zorlaşacağı aşikârdır. ABD'nin tek-Çin politikasını desteklemesine rağmen çıkar kaynaklı nedenlerden Tayvan ile ilişkilerini sürdürmesi Çinli karar alıcıları tedirginleştirmektedir. Zira Tayvan'a en etkili yardımı geniş kapsamlı olarak sağlayacak yegâne "müttefik" ABD olarak gözükmemektedir. Adaya uygulanabilecek Çin ablukasını yarıp geçmede ve en düşük ihtimalle sadece lojistik destek sağlama görevlerinde ABD Hava Kuvvetlerinin ileri teknoloji hava sistemleri rol oynayabilecektir. Bu bakımdan hava hakimiyetinin sağlanması muharebenin gidişatını önemli derecede etkileyecektir.

Ukrayna-Rusya savaşının Tayvan karar alıcılarına sağladığı kritik farkındalıklardan bir tanesi de uydu tabanlı iletişim sistemlerinin vaat ettiği imkânlarla yönelik olmuştur. Şubat ayında başlayan savaş takip eden operasyonlarda Rus kuvvetleri Ukrayna altyapı sistemlerini hedefleyerek iletişim ağlarına yönelik darbe vurmaya çalışmıştır. Ancak sonraki süreçte Ukraynalı savunmacılar Elon Musk'ın kurucusu olduğu SpaceX bünyesindeki Starlink uydularıyla internet ve iletişim olanaklarına belirli oranda yeniden ulaşım sağlamışlardır. Bu duruma askeri bir örnek ve fayda olarak Starlink bağlantılı dronelerin Rus zırhlılarına saldırı yapabilmesi gösterilmiştir.

Bu türdeki gelişmelerden hareketle Tayvan yönetimi Starlink'ten ilham aldıkları ve Ukrayna'nın Rusya ile yürüttüğü muharebede kullandığı türde bir uydu ağı sistemini hayata geçirmeyi amaçlamaktadır (Mollman, 2023).

Bir diğer önemli husus meskûn mahal operasyonları meselesidir. Şehirleşmenin yüksek olduğu bölgelerde sivil hassasiyetini gözeterek yahut yüksek oranda yıkım gerçekleştirmeden ilerleme kaydetmek zorunda olmak operasyonların zorluğunu daha da artırmaktadır. Tayvan'ın işgali senaryosundan hareketle, Çin kuvvetleri adaya ayak basıp ilerleme kaydetseler dahi bina yapısının çok sayıda olduğu şehirlerde (eğer Tayvan kuvvetleri direniş gösterme hususunda kararlı ve pes etmeyen bir tutum sergilerlerse) sokak sokak çatışmak zorunda kalacaktır. Çin kuvvetlerinin bu sokak savaşlarını hızla aşabilmek adına yoğun topçu yahut hava saldırılarına başvurabileceği muhtemel gözükmektedir. Hava saldırılarının aynı zamanda keşif ve istihbarat faaliyetlerinde de kullanılacağı hesaba katılırsa savaş sahası üzerinde hareketli bir hava trafiğinin olması kaçınılmazdır. Bu noktada Tayvan, havadan gelebilecek saldırılara veya hamlelere karşı kendisini korumak adına hava savunma sistemlerini etkili kullanmaya çalışacaktır. Ancak 2. Karabağ Savaşı'nda yahut Ukrayna-Rusya muharebelerinde görüldüğü üzere çeşitli insansız hava araçları hava savunma batarya ve noktalarını tespit edip saldırma faaliyetlerinde etkili şekilde kullanılabilir. İnsan personelin feda edilmediği bu tür faaliyetlerde savaşın eski muharebelere kıyasla daha net bir tür lojistik sürdürülebilirlik ve yıpratma savaşına dönüşebilmesi muhtemeldir. Zira yine Ukrayna savaşından örnek vermek gerekirse, ufak boyutlu FPV dronelerin özellikle kamikaze İHA saldırı konseptinde kullanılması muharebe sahasında dikkat edilmesi gereken yeni bir denklem oluşturmuştur. Royal United Services Institute tarafından bu yıl yayınlanan bir çalışmada Ukrayna'nın drone kayıpları aylık düzeyde 10.000 civarı bir tutar olarak belirtilmektedir (Royal United Services Institute, 2023). Bu yüksek tutar, cephe hattının gerisinde muharebe için gerekli ekipman ve silahların üretilme kapasitesi ile hızının ne kadar mühim olabileceğine ek olarak muharip unsurların yüksek seviyede drone kullanımı gerçekleştirdiğini göstermektedir.

Çin ve Tayvan hava kuvvetleri arasındaki değerlendirme tekrar göz önüne alınırsa, Tayvan için ufak boyutlu ve maliyet etkin dronelar yeni bir caydırıcılığın temsilcisi olabilir. Her ne kadar bu türde bir gelişme için erken gözükse dahi, kara birlikleri ile donanma unsurlarına hızlı ve etkili destek sağlayabilecek küçük boyutlu dronelerin ciddi bir aktör olarak kullanımı uzak bir gelecek gibi gözükmemektedir. 3D yazıcı, yapay zekâ ve sürü teknolojisi gibi alanlarda gerçekleşen yenilikler teknolojik açıdan gelişmiş yapısıyla bilinen Tayvan için savaş sahasında kullanılabilir bir hamle olarak gözükmektedir.

Sonuç

Günümüz uluslararası ilişkiler denkleminde Çin ve Tayvan arasındaki ikili ilişkiler küresel çapta etkileri olan türde gelişmelerdendir. Bu durumun arka planında Tayvan'ın jeopolitik konumu, güçlü ekonomisi ile çip üretimi gibi teknolojik alanlarda öne çıkan konumu ve ABD başta olmak üzere Batı devletlerinin Tayvan üzerinden Çin'e uyguladığı politik hamleler yer almaktadır. Sadece bu bilgiler ışığında bile Çin ve Tayvan birleşmesinin Çin'in gelecek planları açısından kritik öneme sahip olduğu bir gerçektir. Her ne kadar Çin makamları hedefledikleri bu birleşmeyi politik veya ekonomik hamleler ile gerçekleştirmeye çalışıyor olsalar da ilgili yollardan çözüm alamamaları halinde adaya yönelik bir askeri operasyon gerçekleştirme ihtimalleri bulunmaktadır. Olası bir askeri operasyonda ise Tayvan'ın bir ada devleti olması dolayısıyla Çin Hava ve Deniz Kuvvetlerine büyük sorumluluklar düşmektedir. Çalışma, olası bir işgal senaryosu üzerinden Çin ve Tayvan Hava Kuvvetleri'nin değerlendirmesini gerçekleştirerek günümüz ile yakın gelecekte kuvvet unsurlarının etki, kabiliyet ve yeterliliklerini incelemeyi amaçlamıştır. Çalışmada varılan sonuç Çin Hava Kuvvetleri'nin nicelikte olduğu kadar nitelik açısından da Tayvan Hava Kuvvetleri'ne üstün gelmeye başladığıdır. Ayrıca insansız sistemlerinin muharebe sahalarındaki rollerinin potansiyelinden hareketle Tayvan'ın ada savunması için ihtiyaç duyduğu ancak eksikliği hissedebileceği personel kapasitesini insansız sistemlerdeki yetkinliklerini

artırarak belirli oranda giderebileceği tespit edilmiştir. Bu bağlamda Tayvan'ın küresel savunma sanayii üreticileri için önemli bir pazar olarak ortaya çıkacağı, insansız sistemlere yönelik yatırımlarının artacağı ve Çin'in de benzer adımları takip ederek insansız sistemlere olan yatırımlarını giderek artıracığı belirlenmiştir.

Kaynakça

- Biddle, T. D. (2010). AIR POWER THEORY: AN ANALYTICAL NARRATIVE FROM THE FIRST WORLD WAR TO THE PRESENT. In J. B. Bartholomees (Ed.), VOLUME I: THEORY OF WAR AND STRATEGY (pp. 279–310). Strategic Studies Institute, US Army War College.
- FADOK, D. S. (1995). Boyd, Warden, and the Evolution of Air Power Theory. In John Boyd and John Warden: Air Power's Quest for Strategic Paralysis (pp. 39–46). Air University Press.
- Hwang, W. (2020). Development of Peoples' Republic of China's Unmanned Aerial Vehicles (UAVs) and Its Impact on the East China Sea. *International Journal of China Studies*, 11(1), 121-144.
- Jakub J. Grygiel. (2006). Great Powers and Geopolitical Change. Johns Hopkins University Press. syf 22-23.
- Kurt, Selim, "Importance of the Arctic in the Framework of Air Power Theory". *International Journal of Politics and Security (IJPS)*, Vol. 3, No. 1, 2021, pp. 51-73.
- Meilinger, Phillip S. (2018), "Air Power Theory", in *Routledge Handbook of Air Power* ed. John Andreas Olsen (Abingdon: Routledge, 26 Feb 2018), accessed 04 Apr 2023, Routledge Handbooks Online.
- Mollman, S. (2023). Elon Musk's Starlink has inspired Taiwan to build a similar satellite system to the one Ukraine is using in its war with Russia. *Fortune.Com*, N.PAG.
- Ron Gurantz (2022) Does punishment work? Selection effects in air power theory, *Comparative Strategy*, 41:2, 123-134, DOI: 10.1080/01495933.2022.2039005.
- Werrell, K. P. (1986). The Strategic Bombing of Germany in World War II: Costs and Accomplishments. *The Journal of American History*, 73(3), 702–713.

Web Kaynakları

- Defense Technical Information Center, "The Four Forces Airpower Theory"
<https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA544909> (Erişim Tarihi: 25.01.2023).
- <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R46808> (Erişim Tarihi: 20.12.2022).
- https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html (Erişim Tarihi: 21.12.2022).
- <https://foreignpolicy.com/2020/10/28/taiwan-threat-invasion-china/> (Erişim Tarihi: 24.12.2022).
- <https://thechinaproject.com/2022/12/23/china-is-all-over-the-2023-pentagon-budget/> (Erişim Tarihi: 02.01.2023).
- <https://www.afhistory.af.mil/FAQs/Fact-Sheets/Article/458975/2001-operation-enduring->

freedom/#:~:text=During%20the%20initial%20months%20of,Northern%20Alliance%20in%20their%20fight (Erişim Tarihi: 02.01.2023).

<https://www.airuniversity.af.edu/Aether/Book-Reviews/Article-Display/Article/3042135/> (Erişim Tarihi: 04.01.2023).

<https://www.bbc.com/news/world-asia-china-59900139> (Erişim Tarihi: 04.05.2023).

<https://www.csis.org/analysis/air-and-missile-war-nagorno-karabakh-lessons-future-strike-and-defense> (Erişim Tarihi: 03.03.2023).

<https://www.defense.gov/News/Contracts/Contract/Article/3380162/> (Erişim Tarihi: 05.05.2023).

<https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3230516/2022-report-on-military-and-security-developments-involving-the-peoples-republi/> (Erişim Tarihi: 02.02.2023).

<https://www.flightglobal.com/reports/2023-world-air-forces-directory/151088.article> (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202208/t20220802_10732293.html (Erişim Tarihi: 04.04.2023).

<https://www.globalsecurity.org/military/world/taiwan/budget.htm> (Erişim Tarihi: 11.12.2022)

<https://www.globaltimes.cn/page/202203/1254113.shtml> (Erişim Tarihi: 10.12.2022).

<https://www.globaltimes.cn/page/202211/1279179.shtml> (Erişim Tarihi: 10.12.2022).

<https://www.nationsonline.org/oneworld/map/taiwan-map.htm> (Erişim Tarihi: 12.12.2022).

https://www.taiwan.gov.tw/content_5.php (Erişim Tarihi: 10.12.2022).

<https://www.trade.gov/country-commercial-guides/taiwan-market-overview> (Erişim Tarihi: 05.12.2022).

Ministry of National Defense Republic of China Website, “Military News Update”, <https://www.mnd.gov.tw/English/PublishTable.aspx?types=Military%20News%20Update&Title=News%20Channel>, (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

Royal Air Force, “College 100 Lord Hugh Trenchard”, <https://www.raf.mod.uk/our-organisation/stations/raf-college-cranwell/news/college-100-lord-hugh-trenchard/> (Erişim Tarihi: 25.01.2023).

State Council of the People’s Republic of China Website, “China releases white paper on Taiwan question, reunification in new era”, 10 Ağustos 2022, https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/202208/10/content_WS62f34f46c6d02e533532f0ac.html (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

U.S. Department of Defence Report on Military and Security Developments Involving the People's Republic of China, 2022, <https://www.defense.gov/News/Releases/Release/Article/3230516/2022-report-on-military-and-security-developments-involving-the-peoples-republi/>.

U.S. Department of State Website, “U.S. Relations With Taiwan”, 28 Mayıs 2022, <https://www.state.gov/u-s-relations-with-taiwan/>, (Erişim Tarihi: 27.11.2022).

Royal United Services Institute. (2023). Meatgrinder: Russian Tactics in the Second Year of Its Invasion of Ukraine. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/special-resources/meatgrinder-russian-tactics-second-year-its-invasion-ukraine>, (Erişim Tarihi: 27.12.2023).

Dipnot

H.R.2479 - 96th Congress (1979-1980): Taiwan Relations Act. (1979, Nisan 10). <https://www.congress.gov/bill/96th-congress/house-bill/2479>.